

Пам'яті Дарії Віконської.

Це сталося на Зимному Поділлі
В рік пам'ятний.
Прещедрий урожай
Вже звозили, й музика возовиці
Пливла під споловілою блакиттю,
Аж поки не спадала рання ніч,
Рясна від зір важких та довговіих.

А тлом стояла тиша, тиша серпня,
Така глибока, майже бездиханна,
Що яблуко, спадаючи, здавалосьь
Гранатою: ось вибухне неспинно
І знівечить — зруйнує тишину.

1.

Той день важкий був, хмурний і нервовий.
Брехало радіо. Зуділи мухи.
Господар все вдивлявся в непевне небо,
Блідіш була, ніж завше, господиня.
І пані-матка в тьмяному салоні
Над клявішами згадувала Брамсом
Віденську молодість...
Гостинний дім
Із тих, що їх вже залишилось мало,
А надто в нашім краю. Був маєток,
Мовляв, поміщицький, старе гніздо
Старого роду княжого, що завше
Позістававсь в народі — чи не диво?
Ще руського (варязького) коріння.
Був рід владичним ще за Ярослава

І може, власне, десь за Осмомисла,
Із Сіверщини перейшов сюди,
Щоб стать при злотокованому столі
Імперії старої спадкоємця
Й, гамуючи боярські коромоли,
Нести тягар історії вперед.
І не було перерв у службі роду.
Бо й геть пізніше бачимо ізнов,
Як рід дає ставних та пишновусих
Богданові — дотепних дипломатів,
Мазепі — генералів орлооких,
Післяполтавських ревних діячів,
Для Орлика помічників відданих,
Що спомагали чйнами і злотом
Відчайний змаг ізгоя.
Час минав
Зеніту. Розпливалась псевдо-тиша
І псевдо-добробут. А попід ними,
За лаштунками з рококових рож,
Під золотим мережевом пишноти
Зрів динаміт зміжкованих ідей.
Щоб незабаром вибухнуть.
І, дійсно, —
Та романтична буря загула.

Наполеон! Як вірилось... Здавалосьь,
Повстане з пеплу Троя українська
Й повернеться Еней — козак моторний
До батьківщини будувати Рим.
Та романтична буря прогула
Безнаслідно для краю: оминула.

І от по бунтах, по "весні народів"
(А як вона звабливо обіцяла!) —
Безверхе дев'ятнадцяте століття

Безкрилим супокоем розпливалось,
І душно-теплярняний пополудень
Тривав ще довго: аджеж fin de siecle
У сутінках переступив в Двадцяте.

... Останній в роді, як останній дуб
На краю поріділого байраку,
Ще намагавсь у присмерку безчасся
Тримати чоло високо — і тут.
Де господарство грало, як оркестра,
Симфонію спізніло-пасторальну,
І там, побіля цісарського Бурґу
Веселої дунайської столиці.
Де відблиск Риму тускло догасав...
І так прийшла Велика Косовиця:
Рік Чотирнадцятий —
кінець і початок.
Гніздо спустіло. Зразу, як осідок
Штабів преріжних, далі — лазаретів,
Що кров'ю й йодоформом віддихали.
А там, коли з-під рваного мундуру
З'явився голий звільнений монгол. —
Завила осінь в борознах окопів
Спорожнених, пожежа зжерла палац
І тільки сови жили між руїн.

А власників, сполоханих, як птахів
З розтерзаного бурями гнізда,
Розвіяв подмух владний.
Та лишилась
Життійна іскра в попелі руїни, —
Владарний дух її роздмухав знов
І ось почав спроквола оживати
Глибокий корінь. Дужий пень проріс
І в паростку — і Рід і Дім воскресли.

2.

Не спалося.

Осінній місяць прями
Останні чари літа в здичавілім
Старезнім парку. І вікно здавалось
Отвором у міжзор'яні безкраї,
Звідкіль густим потоком ллялось сяйво
Холодне, міжпланетне, ледь зловісне,
З пливкою прозеленню глибини.

Не спалося. Дрімота-півдрімота
Творила зовсім нетутешній світ,
Ані земний, ані небесний, — тільки ж
У тім таємнім сяєві півсна
Здавалось все можливим і природним.
... То ж не здригнувся я й не здивувався,
Коли з потоку місячного світла,
Як з-під завіси дивної, з'явився
Начальник.

Був він у знайомім френчі
Тьмянозеленім (як лежав в труні)
В ботфортах польових, в райтузах синіх, —
Так добре знаний, простий і ясний.
Сказати б навіть, надто вже він просто
І надто дійсно виглядав.

І усміх
Крізь світло місячне, отже — містичне,
Сяв злотом соняшним — живим і денним,
І заливав обличчя дороге,
І прозолоть ряхтіла на мундурі.

Він крок зробив матеріально, важко,
Присів на ліжко і почав...

Немов би
Нас не ділило двадцять літ, труна
На рівенськiм кладовищі, події,
Що наступили потім, довгі роки
Кордонів, мандрів, болю і зусиль.
В цiм було щось від нехтування факту
Так аджеж безперечного, як смерть.

Почав він, мов продовжував розмову,
Перервану учора.
"Отже знов,
Поручнику, на нашу батьківщину
Війне вогонь вже близької війни.
Вона висить у цiм безхмарнiм небі
Над площиною довгих зжатих нив,
В охлялім сонці, у напрузі тиші,
В одвертих обрiях далечини.
Ударить час і осiнь завирує
Гарматним гуком, вихором атак,
Стаккатом скорострілів, гострим сиком
Авіобомб, залізним хрипом танків
Та жвавим маршем жовнірських пісень.
І позолоту просторів осінніх
Покриють теплі плями багреця.

Вже двадцять літ минає. Двадцять літ...
Держава. Київ. Наступи і відступ.
Так, ніби вчора це було — не правда ж?
Та ж певно, Вам не раз отак здається,
Що — лиш збудитися — і встануть знов:
Штаб армії, війни гарячий віддих
(О, незабутньо билось серце війська!)

Стрічковий стрекіт апаратів Юза,
Уриваний радіозвітів зойк
Та рапорт вартового... І напруга
Баских думок над аркушами мапи,
І схрещення концепцій суперечних,
І рішення, що зроджується трудно
І — тепле ще — тужавіє в наказ.

Або раптовна подорож на фронт..
В зарання маршу, в ніч, вагітну боєм, —
Як непорушно в небі сяли зорі
І блідли перед ранком, і світав
Бурхливий день судьби і перемоги.
І та остання подорож — в сніги,
В метелицю, в крутіж глухої скрути
З Гречан, без тху, до війська, навпростець,
Повз Пашківці, що були незалежні
І виразно воролсі, і дурні,
І хитрі сліпотою самозгуби —
О, символе прокляття — Пашківці!

... А потім — Любар. Крапка. Несмертельний
Малоросійський жарт-одноактівка,
Де аджеж були й чарка й ковбаса,
Шельменко і блудлива молодичка,
І простачок-господар, но і конче,
Москаль-чарівник в тіні лаштунків.
Ще щастя, що вдалось той водевіль
Перерубать шаблюкою Походу
І дати Дев'ятнадцятому Року
Його легенди гідний епілог".

Він навіть встав і перейшов кімнату
Знайомим кроком стриманого гніву.

"Рік Дев'ятнадцятий! Рік іспиту і кари.
Рік неповторної симфонії судьби,
Де чергувалися в нестримному потоці
Падіння й злети, де гучний тріумф
Був, водночас, безоднею упадку:
Найгірша бо поразка розгорталась
Найширшим виднокругом перемог!
Прогаяно сліпучу мить побіди.
Проґавлено. А мить така була.
І то не раз... Бігме, немає доль
Ласкавих, злих, щасливих чи безщасних,
Є доля —" справедлива і одна".

Він знову сів.
"Повториться не раз
Листопадовий посвист завірюхи
І ожеледь походів, і вітри
Чужин холодних.
Той Великий Льох
Ще вимагає трусів і вулканів,
Щоб обудити викляті скарби.
Аж вибухне в степу готичний пломінь
І кволе серце крицею наллє
Велика віра. Побороти сумнів —
Саме це слово зимне, як гадюка,
Й отруйне, як вона, — зблювати з уст
І викреслити з мови.
Мус і віра.
Мус віри. Звіря переможе Дух.
Велика віра..."

3.

Тиша ще дзвеніла.
Вікно точило зеленаве саяво.

Повіки зліплювалися.

Його

Вже не було. Лише знайомий голос
На струнах променів бринів здаля,
Віддаляючись місячним туманом
І зближуючись в шепіт — ось над вухом —
Найтихша з таємниць:

"Її нема,

Ви розумієте — немає смерти.
Коли ж настане визначений час —
Імлистий день, у листопаді, в лютім,
Пручнеться серце, помилившись в ритмі,
І, поки залунає гострий крик
І скляну тишу на скалки розіб'є,
І спізниться вже непотрібний лікар, —
Ви будете далеко —
— Там, де літо
Ще все триває пахощами липня
І квітне не вечірний день дитинства
Над синім сріблом степової річки,
Лямованої легким золотом верб.
Ви йтимете так, як колись вертались
Із школи десь на свята. Ще здалека
Побачите акації і дім,
Штахети жовті, фіртку...
І назустріч
Вам вийдуть — Ви вже ясно пізнаєте:
Високий — дід в святочному жупані.
При ньому — бабця в хустці старовинній.
Ще далі — батько в сірому жакеті
І, врешті, разом з братом, — Ваша мати.
Усміхнена й заплакана разом.

Але — то сльози радости по довгій,
Ах, як же довгій і гіркій, розлуці".

08.1939 — 08.1941